

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 10/2002 vp

Hallituksen esitys uskonnonvapauslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä lokakuuta 2002 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen uskonnonvapauslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 170/2002 vp).

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on tässä yhteydessä käsitellyt
— lakialoitteen LA 121/2002 vp laiksi perusopetuslain ja lukiolain muuttamisesta (Irina Krohn /vihr), joka on lähetetty valiokuntaan 8 päivänä lokakuuta 2002.

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti hallintovaliokunta on antanut esityksestä lausunnon (HaVL 33/2002 vp) sekä sivistysvaliokunta esityksestä ja lakialoitteesta lausunnon (SiVL 14/2002 vp), jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina
- lainsäädäntöneuvos Matti Lahtinen ja ylitarkastaja Joni Hiitola, opetusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Tuula Majuri, oikeusministeriö

- opetusneuvos Martti Apajalahti, Opetushallitus
- kirkkoneuvos Matti Halttunen, Kirkkohallitus
- Arkkipiispa Leo, Suomen ortodoksinen kirkkokunta
- puheenjohtaja Gideon Bolotowsky, Helsingin juutalainen seurakunta
- hallituksen puheenjohtaja Jyrki Ehnqvist, kasvatustieteen lisensiaatti Tuire Jankko ja pedagoginen neuvonantaja Seppo Saari, Kristillisen kasvatuksen keskus r.y.
- lakimies Marja Lahtinen, Suomen Kuntaliitto
- opetusneuvos Esko Almgren, Suomen Vapaa-kirkko
- puheenjohtaja Erkki Hartikainen, Vapaa-ajattelijain liitto ry.
- kansallinen johtaja Sirkku Karvinen ja jäsen Merja Laiho, Youth for Christ Finland ry
- professori Mikael Hidén
- professori Teuvo Pohjolainen
- professori Martin Scheinin
- professori (emeritus) Juha Seppo.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet
— Suomen Humanistiliitto ry
— Krishna-liike ISKCON Suomessa
— Suomen uskonnonopettajain liitto ry:n puheenjohtaja Hannu Koskinen.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi uskonnonvapauslaki, joka korvaa vuonna 1922 annetun voimassa olevan lain. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia, lukiolakia ja kirjanpitolakia.

Uudella uskonnonvapauslailla turvataan perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Laissa säädetään uskonnon harjoittamisen järjestämistä varten tarkoitettua erityisestä yhteisömuodosta, rekisteröidystä uskonnollisesta yhdyskunnasta. Niiden autonomiaa ehdotetaan lisättäväksi. Lain eräitä säännöksiä sovelletaan myös evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan. Tällaiset kaikkiin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettavat säännökset koskevat muun muassa niiden jäsenyyttä sekä menettelyä liityttäessä niihin ja erottaessa niistä.

Perusopetuksen ja lukion uskonnonopetusta koskeviin säännöksiin ehdotetaan eräitä muutoksia. Tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite korvataan oman uskonnon opetuksen käsitteellä. Esitys ei edellytä muutoksia uskonnonopetuksen nykyisiin sisältöihin. Myös oppilaan oikeus ja velvollisuus osallistua oman uskontonsa tai elämäntiedon opetukseen säilyy pääosin nykyisellään. Evankelis-luterilaista ja

ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää vaadita asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Lisäksi ehdotetaan menettelytapasäännöksiä, jotka liittyvät oikeuteen olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen koulussa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1.8.2003. Kirjanpitolain muutos on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2006.

Esityksen säätämisyjärjestysperustelujen mukaan uskonnonvapauslakiehdotus liittyy paitsi uskonnon ja omantunnon vapautta koskevaan perustuslain 11 §:ään, myös muihin perusoikeussäännöksiin. Lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Hallitus on kuitenkin pitänyt aiheellisena, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Lakialoite

Lakialoite LA 121/2002 vp on rinnakkaislakialoite hallituksen esitykselle, lähemmin siihen sisältyville 2. ja 3. lakiehdotukselle. Lakialoitteen mukaan perusopetuksessa ja lukiossa tulee antaa uskontotiedon opetusta jokaiselle oppilaalle riippumatta siitä, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan tämä kuuluu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleisarvio

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutoksin.

Uskonnonvapauslain tarkoituksena on 1 §:n mukaan turvata perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Perustuslain 11 §:ssä

turvataan uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnonvapauteen liittyy kiinteästi perustuslain 6 §:n 2 momentin sisältämä uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltä. Tästä kiellosta seuraa julkisen vallan käyttöön kohdistuva velvoite kohdella tasapuolisesti kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia tai maailmankatsomuksellisia suuntauksia. Perustuslain 11 §:n 1 momentissa luetellaan uskonnon ja omantunnon vapauden tärkeimpinä ilmenemismuotoina oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus, uskonnollinen järjestäytymisvapaus

sekä ns. negatiivinen uskonnonvapaus eli oikeus olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnon tunnustamisen ja harjoittamisen vapauteen mainitaan perusoikeusuudistuksen esitöissä sisältyvän kunkin uskonnollisen yhteisön mahdollisuus päättää omista uskonnollisista menoistaan (HE 309/1993 vp, s. 55/II).

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus sekä uskonnon harjoittaminen kouluissa

Ehdotus. Tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite korvataan perusopetuslaissa ja lukioissa oman uskonnon opetuksen käsitteellä. Tämä muutos ei perustelujen mukaan vaadi uskonnonopetuksen nykyisten sisältöjen muuttamista. Perusopetuksen järjestäjän (sekä lukiossa koulutuksen järjestäjän) tulee, kuten nykyisin, järjestää oppilaiden (ja opiskelijoiden) enemmistön uskonnon mukaista opetusta, joka järjestetään sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan näiden enemmistö kuuluu. Uusi on säännös, jonka mukaan tähän yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi osallistua kyseiseen opetukseen huoltajan ilmoituksen perusteella. Lukiossa tästä päättää opiskelija itse.

Enemmistön uskonnon mukaiseen opetukseen osallistumattomille vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle oppilaalle järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta. Sama koskee muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvia vähintään kolmea oppilasta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät. Lukiossa tätä voivat pyytää kyseiset opiskelijat itse. — Nämä säännökset vastaavat voimassa olevia. Uusi sen sijaan on sääntö, jonka mukaan oppilaan huoltaja tai opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen oppilas tai opiskelija osallistuu, jos hän kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Elämäkatsomustiedon opetusta järjestetään, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita tai opiskelijoita on vähintään kolme. Tässä asemassa ovat uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat oppilaat, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon mukaiseen opetukseen. Uusi on säännös, jonka mukaan myös uskonnolliseen yhdyskun-

taan kuuluvalle oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen huoltajansa pyynnöstä elämäkatsomustietoa. Lukiossa tästä päättää opiskelija itse.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi uuden säännöksen mukaan huoltajansa pyynnöstä osallistua sellaiseen uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen sekä kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan. Lukiossa tästä päättää opiskelija itse.

Perusopetuslakia ja lukiolakia koskeviin muutosehdotuksiin sisältyvät uudet säännökset uskonnon harjoitukseen osallistumisesta. Perusopetuksen järjestäjän tulee ehdotuksen mukaan etukäteen tiedottaa oppilaiden huoltajille koulun toimintaan sisältyvistä jumalanpalveluksista sekä muista uskonnon harjoittamiseksi katsottavista tilaisuuksista ja toimituksista. Huoltajille tulee lisäksi kertoa, miten huoltaja voi ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu näihin tilaisuuksiin. Tällaiselle oppilaalle tulee järjestää muuta toimintaa. Lukiossa tiedottamisvelvollisuus suuntautuu opiskelijoihin, jotka myös voivat ilmoittaa osallistumisestaan tilaisuuksiin. Näiden säännösten tarkoituksena on varmistaa, että oppilaat ja opiskelijat eivät joudu perustuslain 11 §:n 2 momentin vastaisesti osallistumaan uskonnon harjoittamiseen.

Arviointi. Perustuslain turvaamaan uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluu myös tunnustuksellisen uskonnon opetus. Uskonnonvapaus edellyttää perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan (HE 309/1993 vp, s. 55—56) yksilön mahdollisuutta saada uskonnollista tai elämäkatsomuksellista opetusta. Opetuksessa ja kasvatuksessa tulisi yleisesti myös kunnioittaa yksilön vakaumusta, lapsen oikeuksia ja huoltajan oikeutta vastata lapsen kehityksestä. Negatiivinen uskonnonvapaus koskee myös uskonnon harjoittamista. Ketään ei perustuslain 11 §:n 2 momentin nimenomaisen säännöksen mukaan voida velvoittaa osallistumaan omantuntensa vastaisesti jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen. Tämän säännöksen

tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta.

Valiokunta katsoo esityksen mukaisten sääntöjen uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetuksen saamisesta olevan sopuinnossa perustuslain kanssa. Esityksestä ei muutoinkaan ole huomauttamista perustuslain näkökulmasta ennen muuta siksi, että oman uskonnon opetus ei sisällöltään sivistysvaliokunnan siitä esittämien luonnehdintojen mukaan ole perustuslaissa tarkoitettua uskonnon harjoittamista. Perustuslakivaliokunta näin ollen yhtyy sivistysvaliokunnan käsityksiin uskonnon opetuksen tarkoituksesta ja siitä, mitä uskontoon perehtymiseen voi kuulua. Tiedollisen aineksen ohella oman uskonnon opetusta on esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Käytännössä on pedagogisilla valinnoilla voitu vaikuttaa siihen, että eri kirkkokuntien välisistä eroista huolimatta eri ryhmiin kuuluvien lasten huoltajat ovat voineet pitäytyä luterilaiseen perusnäemykseen pohjautuvaan uskonnon opetukseen. Perustuslakivaliokuntakaan ei pidä asian erityisistä perusoikeuskytkennästä huolimatta perusteltuna määritellä lain tasolla uskonnon opetuksen sisällön yksityiskohtia, vaan hyväksyy tältä osin sen perusopetuslain ja lukiolain yleisen lähtökohdan, että opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt määritellään opetussuunnitelman perusteissa.

Perustuslakivaliokunta korostaa kuitenkin, että lain voimaantulon yhteydessä on tarkistettava, että kaikki opetussuunnitelmat täyttävät lain vaatimuksen oman uskonnon opetuksesta yhdenvertaisesti ja että etenkin lukion opetussuunnitelmiin uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta sisältyvät yleissivistävästi suurten maailmanuskontojen perusteet. Valiokunta toteaa lisäksi, ettei lainsäädäntö aseta estettä sille, että maailmankatsomuksellisissa kouluissa eri aineiden opetukseen kuuluu koulujen ominaisuuteen mukaisesti läpäisyperiaatteella katsomuksellista ainesta.

Perustuslakivaliokunta on erikseen vielä arvioinut ehdotettuja säännöksiä uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta ja tähän liittyvästä tiedottamisesta. Säännösten soveltamisala on

tarkoitettu kattamaan koulun toiminnan kaikki uskonnolliset tilaisuudet, kuten uskonnolliset päivänavaukset, jumalanpalvelukset sekä muut uskonnon harjoittamiseksi katsottavat tilaisuudet ja toimitukset, joita saatetaan järjestää niin koulun yhteisessä toiminnassa kuin eri oppiaineiden yhteydessä. Ehdotetulla sääntelyllä on ymmärrettävästi taustansa perustuslain 11 §:n 2 momentissa. Sääntelyä on kuitenkin soveliaampaa luonnehtia menettelytapasääntelyksi, kuten sivistysvaliokunta on tehnyt, sillä perustuslaki ei tässä asiassa oikeastaan tarvitse täsmäntävää sääntelyä. Puhtaasti perustuslain näkökulmasta sääntely on poistettavissa. Valiokunta pitää tätä seikkaa painavampana ja poistaa 2. ja 3. lakiehdotuksesta kyseiset pykälät.

Kustannusvaikutukset. Esityksessä mainitaan, että eräiden nykyisten rekisteröitymisen esteiden poistaminen uskonnonvapauslaissa madaltaa uskonnollisten yhteisöjen rekisteröitymiskynnystä. Tämä puolestaan voi lisätä niiden uskontojen määrää, joiden mukaista uskonnonopetusta perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät ovat velvolliset tarjoamaan. Näin saattaa vaikuttaa myös uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuus sallia jäsentensä kuuluminen useampaan yhdyskuntaan. Esityksessä arvioidaan uskonnonopetuksesta aiheutuvien kustannusten saattavan välillisesti lisääntyä. Mahdollisten lisäkustannusten määrää ei ole pidetty mahdollisena arvioida, mutta niiden on katsottu kuitenkin jäävän todennäköisesti vähäisiksi.

Sivistysvaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi nykyistä sääntöä, jonka mukaan vähintään kolmelle samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla tulee heidän huoltajiensa vaatimuksesta järjestää heidän oman uskontonsa mukaista uskonnonopetusta. Valiokunta on aiheellisesti katsonut, että monikulttuurisuuden myötä tällaiset ryhmät lisääntyvät yhä useammalla paikkakunnalla. Tämä lisää kuntien menoja koulutuksen järjestämiseen, jolloin on vaarana, että tähän kuluvat varat vähentävät muuhun koulutukseen käytettäviä määrärahoja.

Perustuslakivaliokunta yhtyy sivistysvaliokunnan käsityksiin ja pitää valitettavana, että esityksessä ei ole pyritty selvittämään, millä tavoin ehkä lisääntyvät eri uskontojen opetustarpeet olisivat käytännössä ylipäättään hoidettavissa ja millaisin kustannuksin. Hallituksen on syytä laatia asiasta suunnitelma, jossa on arvioitava myös eri uskontojen pätevään opetukseen tarvittavia henkilövoimavaroja. Valiokunta huomauttaa perustuslain edellyttämän uskonnollisen yhdenvertaisuuden asettavan viime kädessä rajoja sille, millä tavoin lakiehdotusten perustana olevaa ns. kolmen ryhmän sääntöä voidaan muuttaa.

Hautausoimilain voimaantulon lykkäytyminen

Esitykseen liittyy eduskunnan käsiteltävänä oleva hallituksen esitys hautausoimilain (HE 204/2002 vp). Hautausoimilain kaavailtiin tulemaan voimaan samaan aikaan kuin uskonnonvapauslaki. Hautausoimilain johdosta tarvitaan muutoksia kirkkolakiin ja ortodoksisesta kirkkokunnasta annettuun lakiin. Nytemmin on käynyt ilmi, että kirkolliskokouksen esitykset kirkkolain kyseisiksi muutoksiksi valmistuvat vasta toukokuussa 2003 kokoontuvassa kirkolliskokouksessa. Tämän vuoksi hautausoimilain voimaantuloa suunnitellaan lykättäväksi vuoden 2004 alkuun. Uskonnonvapauslain kaavailun voimaantuloajankohdan toteutumiseksi ei toisaalta ole esteitä. Hautausoimilain voimaantulon lykkäytyminen johtaa kuitenkin siihen, että uskonnonvapauslakiin tulee sisällyttää siirtymäsäännökset, joiden mukaan voimassa olevia hautausoimilain koskevia säännöksiä sovelletaan vuoden 2004 alkuun saakka.

Rukouspäiväjulistus

Esityksen yleisperusteluissa todetaan, että Suomessa on perinteisesti annettu vuosittain valtion toimesta julistus neljästä kiitos-, katumus- ja rukouspäivästä eli ns. rukouspäiväjulistus. Itsenäisyyden aikana vuoteen 1931 saakka julistuksen antoi valtioneuvosto ja siitä lähtien tasavallan presidentti. Rukouspäivästä ja rukouspäiväjulistuksesta ei ole säännöksiä, vaan julistuksen anta-

minen perustuu vuosisatoja vanhaan käytäntöön. Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoi lausunnossaan uskonnonvapauskomitean mietinnöstä, että julistuksen antamisen perusteena oleva vuosisatainen tapaoikeus muodostaa perustuslain 57 §:ssä edellytetyyn lakiin rinnastuvan oikeusperusteen. Tämän mukaisesti esityksessä katsotaan rukouspäiväjulistuksen antamisen säilyvän tasavallan presidentin tehtävänä ilman lain eri säännöstä. Presidentti päättäisi esityksen mukaan julistuksen antamisesta perustuslain 58 §:n 3 momentin 3 kohdan nojalla ilman valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä.

Valiokunta pitää kestäättömänä käsitystä, että vuonna 2000 voimaan tulleen perustuslain 57 §:n yksiselitteisestä sanamuodosta huolimatta voisi olla vuosisatoja vanhaan käytäntöön pohjautuvaa lain veroista tapaoikeutta.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. lakiehdotus

3 §. Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa. Säännöt alaikäisen jäsenyydestä uskonnollisessa yhdyskunnassa pysyvät esityksen mukaan pääosin ennallaan. Uusien säännösten mukaan 12-vuotias ei ilman omaa suostumustaan seuraa vanhempiaan näiden vaihtaessa uskontokuntaa, minkä lisäksi huoltajat päättävät ensisijaisesti yhdessä vastasyntyneen lapsen uskonnollisesta asemasta äidin yksinomaisen määräysvallan ollessa vasta toissijainen. Valiokunta hyväksyy säännöt ikärajoista, vaikkakin perustuslain 6 §:n 3 momentin näkökulmasta olisi perusteita puoltaa esimerkiksi 12 ja 15 tai 16 vuoden ikärajoja esityksessä omaksuttujen 15 ja 18 vuoden ikärajojen asemesta.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota tilanteisiin, jotka voivat aiheutua siitä, että määräysvalta siirtyy äidille, jos huoltajat eivät sovi lapsen uskonnollisesta asemasta. Pääsääntö tulee lopulta alisteiseksi äidin kantaan nähden. Toiseen uskontokuntaan kuuluva isä voi kokea olevansa sukupuoleen perustuvan syrjinnän kohteena. Jos puolisoiden erimielisyys koskee vain lapsen uskonnollista asemaa, ei tuomioistuimen toimival-

ta määrätä asiasta lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetun lain nojalla tarjota tehokasta keinoa. Hallituksen on valiokunnan mielestä asianmukaista arvioida mainitun lain täydentämistä.

4 §. Liittymis- ja eroamismenettely. Valiokunta on muuttanut 4 momenttia kielellisistä syistä.

5 §. Vala ja vakuutus. Pykälän 1 momentin mukaan uskonnollisten yhdyskuntien jäsenet voivat valita valan vannomisen ja vakuutuksen antamisen välillä. Henkilö, joka ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, antaisi aina vakuutuksen.

Valaa ja vakuutusta käytetään erilaisiin julkisen vallan tarpeisiin tilanteissa, joissa on välttämätöntä esimerkiksi korostaa tietyn tehtävän hoitamiseen liittyviä periaatteita tai vakuuttua annetun tiedon oikeellisuudesta. Julkisen vallan suhtautumisen tällaiseen juhlamuotoiseen lupautumisen muotoon tulisi olla uskonnollisesti neutraalia. Tämän näkökulman ja perustuslain 11 §:n kannalta on perusteltua, että myös ne, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, voivat halutessaan vannoa valan vakuutuksen antamisen sijasta. Valiokunta on muuttanut momenttia tällä tavoin. Samalla on syytä poistaa sotilasvalaa ja -vakuutusta koskeva poikkeussäännös, jonka tarkoituksena on ollut mahdollistaa siitä säättäminen, että myös uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton voi halutessaan vannoa valan.

7 §. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot. Pykälän 1 momentin määrittelyä tulee lain 1 §:n tarkoituksin huomioon ottaen tulkita esimerkiksi sillä tavoin laueasti, että uskonnollinen opetustoiminta ja uskonnollinen julkaisutoiminta kuuluvat määritelmän piiriin.

12 §. Hallitus. Hallintovaliokunnan tekemän huomautuksen mukaisesti on tärkeää, että rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan edustajat ovat käytännössä Suomen viranomaisten tavoitettavissa. Tämä näkökohta on asianmukaisesti otettava huomioon, kun opetusministeriö käsit-

telee poikkeushakemuksia hallituksen jäsenten kotipaikka-asioissa.

20 §. Muutos- ja purkautumisilmoitus. Valiokunta on muuttanut 2 momenttia sanonnallisesti.

22 §. Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittävät tiedot. Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin julkisuus määräytyisi muiden säännösten puuttuessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti. Sen 24 §:n 1 momentin 32 kohdan perusteella salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön osallistumisesta yhdistystoimintaan, lukuun ottamatta tietoja henkilön toimimisesta luottamustehtävässä. Tämän mukaisesti uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin tiedoista julkisia ovat ne, jotka koskevat yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajana tai nimenkirjoittajana toimimista. Luettelo perustajajäsenistä ei sen sijaan tule julkiseksi.

Valiokunta on muuttanut 2 momentin 3 kohtaa sanonnallisesti.

23 §. Asiantuntijalautakunta. Pykälässä tarkoitettu asiantuntijalautakunta tulee oletettavasti olemaan keskeisessä asemassa arvioitaessa, ovatko uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot lain 7 §:n mukaiset. Valiokunta tähdentää näissä asioissa perusoikeusmyönteisen tulkinnan tärkeyttä, mikä saakin tukea lain 1 §:n tarkoitussäännöksestä.

Valiokunta on muuttanut 1 momenttia sanonnallisesti.

27 §. Laiton uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan jatkaminen. Pykälä sisältää rangaistussäännöksen. Tällaiset säännökset sijoittuvat tämän kaltaisessa yhteydessä lain erinäisiin säännöksiin, mikä esityksessäkin ilmenee 30 §:n paikasta. Valiokunta on siirtänyt pykälän 29 §:ksi, jolloin hallituksen esityksen 28 ja 29 § siirtyvät 27 ja 28 §:ksi. Lain 1 §:n 2 momentin vuoksi valiokunta on täsmentänyt tämän 3 lukuun sijoittuvan pykälän sanontaa siten, että se nimenomaisesti koskee rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan jatkamista.

31 §. *Voimaantulo.* Nykyisen uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annettu asetus on ns. omaperäinen asetus, joka on kumottava erikseen tässä yhteydessä. Valiokunta on lisännyt tästä maininnan 2 momenttiin uutena 4 kohtana.

Pykälän 3 momenttiin sisältyvän siirtymäsäännöksen mukaan kumottavan uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kieltoa kuuluu useampaan kuin yhteen uskontokuntaan sovelletaan viiden vuoden ajan uuden lain voimaantulosta. Tällaista siirtymäaikaa perustellaan evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan mahdollisella tarpeella tarkistaa lainsäädäntöään tältä osin. Siirtymäjakso on kovin pitkä etenkin, kun asialla saattaa olla käytännön merkitystä uskonnolliselle järjestäytymiselle. Valiokunta onkin lyhentänyt siirtymäajan kolmeksi vuodeksi, joka on vähintään kohtuullinen aika tarkoitettujen lainsäädäntötarkistusten arvioimiseksi ja toteuttamiseksi.

Yleisperusteluissa mainitusta syystä valiokunta on lisännyt pykälään uuden 4 momentin. Sen mukaan nykyisiä hautaustointia koskevia säännöksiä sovelletaan uuden lain voimaantulosta viiden kuukauden ajan, jolloin — eli 1.1.2004 — uuden hautaustoimilain on määrä tulla voimaan.

2. ja 3. lakiehdotus

2. lakiehdotuksen 13 § ja 3. lakiehdotuksen 9 §. *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus.* Perustuslakivaliokunta on tehnyt teknisen korjauksen 2. lakiehdotuksen 13 §:n 1 momenttiin ja sivistysvaliokunnan huomautuksesta 3. lakiehdotuksen 9 §:n 5 momenttiin.

2. lakiehdotuksen 13 a § ja 3. lakiehdotuksen 9 a §. *Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen.* Perustuslakivaliokunta on poistanut nämä pykälät yleisperusteluissa mainitusta syystä.

Perustuslakivaliokunta tähdentää pykälien poistosta huolimatta sivistysvaliokunnan tapaan, että tämän esityksen tarkoituksena ei ole muuttaa nykyisiä käytäntöjä erilaisten koulun perinteeseen kuuluvien tilaisuuksien, kuten lukukauden päättäjien osalta. Tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria, eikä niitä esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina.

Voimaantulosäännökset. Voimaantulosäännöksiin on lisätty sivistysvaliokunnan ehdotuksesta siirtymäsäännös.

Aloite

Koska valiokunta on hyväksynyt 2. ja 3. lakiehdotuksen hallituksen esityksen pohjalta, valiokunta ehdottaa lakialoitteeseen sisältyvät lakiehdotukset hylättäviksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

että 1.—3. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutos-ehdotukset) ja

että lakialoite LA 121/2002 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Uskonnonvapauslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku	2 luku
Yleiset säännökset	Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat
1—3 § (Kuten HE)	7—19 § (Kuten HE)
4 §	20 §
<i>Liittymis- ja eroamismenettely</i>	<i>Muutos- ja purkautumisilmoitus</i>
(1—3 mom. kuten HE)	(1 mom. kuten HE)
Maistraatin, jonka toimialueella henkilöllä on kotikunta tai väestökirjanpitokunta, on viipymättä talletettava väestötietojärjestelmään tieto uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä tai siitä eroamisesta ja toimitettava uskonnollisesta yhdyskunnasta eronneelle vahvistus eroamisesta. Maistraatin on viipymättä ilmoitettava uskonnolliselle yhdyskunnalle henkilöt, jotka ovat tehneet eroamisilmoituksen maistraatille. (5 ja 6 mom. kuten HE)	<i>Yhdyskuntajärjestystä tai paikallissääntöjä (poist.) koskevaan muutosilmoitukseen tulee liittää muutettu yhdyskuntajärjestys tai muutetut paikallissäännöt. Yhdyskuntajärjestyksen tai paikallissääntöjen muutos tulee voimaan, kun se merkitään uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin.</i> (3—5 mom. kuten HE)
5 §	21 § (Kuten HE)
<i>Vala ja vakuutus</i>	22 §
<i>(Poist.)</i> Joka lain tai asetuksen nojalla on velvollinen vannomaan valan tai antamaan vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, voi uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta riippumatta valintansa mukaan joko vanna valan tai antaa vakuutuksen. <i>(Poist.) Vakuutus annetaan aina, jos se on säädetty velvoittautumisen ainoaksi muodoksi. (Poist.).</i> (2 mom. kuten HE)	<i>Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittävät tiedot</i>
6 § (Kuten HE)	(1 mom. kuten HE) Luetteloon merkitään: (1 ja 2 kohta kuten HE) 3) yhdyskuntajärjestyksen määräys yhdyskunnan nimen kirjoittamisesta sekä hallituksen puheenjohtajan täydellinen nimi, osoite, kotikunta ja henkilötunnus tai syntymäaika ja samat tiedot muusta henkilöstä, jolla on oikeus yhdyskunnan nimen kirjoittamiseen yksin tai yhdessä jonkun toisen kanssa;

(4—7 kohta kuten HE)

23 §

Asiantuntijalautakunta

Opetusministeriö asettaa neljän vuoden toimikaudeksi *ministeriön yhteydessä toimivan* asiantuntijalautakunnan, jonka tehtävänä on antaa Patentti- ja rekisterihallitukselle lausunto siitä, ovatko uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot 7 §:n mukaisia. Patentti- ja rekisterihallituksen tulee ennen rekisteröimistä pyytää edellä tarkoitettu lausunto uskonnollisen yhdyskunnan perustamisilmoituksesta, yhdyskunnan tarkoitusta ja toimintamuotoja *koskevista (poist.)* muutosilmoituksesta sekä vastaavista ennakkotarkastushakemuksista.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

24—26 §
(Kuten HE)

27 (28) §
(Kuten HE)

3 luku

Erinäiset säännökset

28 (29) §
(Kuten HE)

29 (27) §

Laiton uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan jatkaminen

Joka tämän lain vastaisesti jatkaa lakkauteksi julistetun tai väliaikaiseen toimintakieltoon määrätyn *rekisteröidyn* uskonnollisen yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön toimintaa edustamalla yhdyskuntaa tai toimimalla sen puolesta taikka ottamalla uusia jäseniä yhdyskuntaan tai toimeenpanemalla yhdyskunnan kokouksen taikka muulla vastaavalla ta-

valla, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *laittomasta uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan harjoittamisesta* sakkoon.

30 §
(Kuten HE)

4 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 §

Voimaantulo

(1 mom. kuten HE)

Tällä lailla kumotaan seuraavat lait:

(1 kohta kuten HE)

2) Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta 10 päivänä kesäkuuta 1921 annettu laki (173/1921) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; *(poist.)*

3) valaa koskevien säännösten soveltamisesta 31 päivänä joulukuuta 1986 annettu laki (1051/1986); *sekä*

4) *uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta* 29 päivänä joulukuuta 1922 annettu asetus (334/1922) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. *(Uusi)*

Kumotun uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kieltoa kuuluu useampaan kuin yhteen uskontokuntaan sovelletaan kolmen vuoden ajan tämän lain voimaantulosta.

Kumotun uskonnonvapauslain 10 §:ää ja kumotun uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annetun asetuksen 7—9 §:ää sovelletaan viiden kuukauden ajan tämän lain voimaantulosta. (Uusi)

(5 ja 6 mom. kuten HE:n 4 ja 5 mom.)

32—34 §
(Kuten HE)

2.

Laki**perusopetuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) 13 § (poist.) seuraavasti:

13 §

(2—6 mom. kuten HE)

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoittettua asiasta perusopetuksen järjestäjälle osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

13 a §

(Poist.)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

Mitä 13 §:ssä säädetään uskonnollisesta yhdyskunnasta, sovelletaan sellaiseen tämän lain voimaan tullessa toimivaan uskonnolliseen yhdistykseen, jota perusopetuksen järjestäjä on pitänyt tuolloin voimassa olleissa säännöksissä tarkoitettuna uskontokuntana. (Uusi)

(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

3.

Laki**lukiolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 9 § (poist.) seuraavasti:

9 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opiskelijoiden enemmistön uskonnon mukaista opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan opiskelijoiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Opis-

kelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

(2—4 mom. kuten HE)

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalle opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elämäkatsomustietoa. Kou-

lutuksen järjestäjän tulee järjestää elämäntietomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja opiskelijoita on vähintään kolme.

(6 ja 7 mom. kuten HE)

9 a §
(Poist.)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

Mitä 9 §:ssä säädetään uskonnollisesta yhdyskunnasta, sovelletaan sellaiseen tämän lain voimaan tullessa toimivaan uskonnolliseen yhdistykseen, jota koulutuksen järjestäjä on pitänyt tuolloin voimassa olleissa säännöksissä tarkoitettuna uskontokuntana. (Uusi)

(3 mom. kuten HE:n 2 mom.)

Helsingissä 5 päivänä helmikuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Paula Kokkonen /kok
jäsen. Tuija Brax /vihr
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Jouko Jääskeläinen /kd
Saara Karhu /sd
Jouni Lehtimäki /kok

Johannes Leppänen /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /kesk
Pekka Ravi /kok
Markku Rossi /kesk
Ilkka Taipale /sd
vjäs. Veijo Puhjo /vas (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.

PeVM 10/2002 vp — HE 170/2002 vp